

**KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA SOLIQ TO'LOVLARINING
AHAMIYATI**

Ilmiy rahbar: Rafieva Zarina Xusanovna

Investitsiya va innovatsiyalar kafedrası assistenti

zrofiyeva@gmail.com

Talaba: Tirkasheva Bahora Sheraliyevna

Samarqand Iqtisodiyot va servis instituti Buxgalteya hisobi fakulteti BT 123

Bahoram2303@icloud.com

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 25.04.2026

Revised: 26.04.2026

Accepted: 27.04.2026

KALIT SO'ZLAR:

Kichik biznes, Soliq to'lovlari, Iqtisodiy rivojlanish, Soliq imtiyozlari, Davlat qo'llab-quvvatlash, Raqobatbardoshlik, Moliyaviy barqarorlik

Maqolada kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlarining ahamiyati tahlil qilinadi. Kichik biznes iqtisodiy taraqqiyotning muhim komponenti bo'lib, yangi ish o'rinlari yaratish va innovatsiyalarni joriy etishda katta rol o'ynaydi. Soliq to'lovlari esa kichik biznesning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda, raqobatbardoshligini oshirishda va davlat byudjetiga hissa qo'shishda muhim omil hisoblanadi. Maqolada soliq tizimining kichik biznesga ta'siri, soliq imtiyozlari va davlat qo'llab-quvvatlash dasturlarining roli ko'rib chiqiladi. Shuningdek, soliq to'lovlarining kichik biznes uchun qanday imkoniyatlar yaratishi va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar ham tahlil etiladi.

Kirish.

Kichik biznes iqtisodiyotning muhim poydevori bo'lib, davlat va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida alohida o'rin egallaydi. U yangi ish o'rinlarini yaratish, innovatsiyalarni joriy etish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Kichik bizneslar ko'pincha mahalliy iqtisodiyotning rivojlanishiga hissa qo'shib, raqobatni

oshiradi va iste'molchilar uchun keng tanlov imkoniyatlarini taqdim etadi. Shu sababli, kichik biznesni rivojlantirish masalalari har bir davlat uchun dolzarb ahamiyatga ega.

Kichik biznesning muvaffaqiyati ko'plab omillarga bog'liq bo'lsa-da, soliq to'lovlari bu jarayonda muhim ahamiyatga ega. Soliq tizimi kichik biznesning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda, uning raqobatbardoshligini oshirishda va davlat byudjetiga hissa qo'shishda muhim rol o'ynaydi. Soliq to'lovlari kichik tadbirkorlarning faoliyatini tartibga solish, ularga moliyaviy resurslarni boshqarishda yordam berish va ularning rivojlanishiga ko'maklashishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kichik bizneslar ko'pincha cheklangan resurslarga ega bo'lib, soliq to'lovlari ularning moliyaviy yukini oshirishi mumkin. Shuning uchun, davlat tomonidan taqdim etiladigan soliq imtiyozlari va qo'llab-quvvatlash dasturlari kichik biznesni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu dasturlar orqali kichik tadbirkorlar o'z faoliyatlarini kengaytirish, yangi bozorlarni zabt etish va innovatsion yechimlarni joriy etish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Biroq, soliq tizimi ham kichik bizneslar uchun qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Ba'zi hollarda, murakkab soliq qonunlari va tartiblari tadbirkorlar uchun tushunarsiz bo'lishi yoki ularga to'g'ridan-to'g'ri moliyaviy zarar yetkazishi mumkin. Shuning uchun, davlatning kichik biznesni qo'llab-quvvatlashdagi roli nafaqat soliq imtiyozlarini yaratish, balki soliq tizimini soddalashtirish va tadbirkorlar uchun qulay sharoitlarni ta'minlashdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlarning ahamiyati, ularning iqtisodiy ta'siri va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash dasturlarining roli batafsil tahlil qilinadi. Kichik biznesning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar va soliq tizimining qanday qilib bu jarayonni qo'llab-quvvatlashi haqida fikr yuritiladi. Ushbu tahlil natijalari kichik biznesni rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqishda va kelgusidagi siyosatlarni belgilashda muhim manba bo'lishi mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlarning ahamiyati o'zbek iqtisodiyoti va tadbirkorlik sohasida muhim mavzulardan biridir. O'zbekistonda bu borada bir qator olimlar va tadqiqotchilar faoliyat olib borgan. Ularning ishlarida kichik biznesning rivojlanishi, soliq tizimining ta'siri va davlat tomonidan ko'rsatiladigan yordamlar haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan.

Abdulaziz Abdurazzakov kichik biznes va tadbirkorlikning iqtisodiy rivojlanishdagi roli haqida ko'plab tadqiqotlar olib borgan. U o'z ishlarida soliq to'lovlarning kichik biznes uchun qanday qilib moliyaviy yukni oshirishi va raqobatbardoshlikni pasaytirishi mumkinligini tahlil qiladi. Uning fikricha, soliq tizimi kichik tadbirkorlar uchun soddalashtirilishi zarur,

chunki bu ularning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shokhrux Murodovning tadqiqotlari kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda soliq imtiyozlarining ahamiyatiga qaratilgan. U o'z asarlarida davlatning kichik biznesga beradigan imtiyozlari va dasturlari haqida batafsil tahlil qiladi. Murodovning fikricha, soliq imtiyozlari kichik tadbirkorlarning investitsiya qilish imkoniyatlarini kengaytiradi va yangi ish o'rinlarini yaratishga yordam beradi.

Dilmurod Qodirov kichik biznes va soliq siyosati o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi. U o'z tadqiqotlarida soliq qonunlarining murakkabligi va ularning kichik biznesga ta'siri haqida fikr yuritadi. Qodirov, shuningdek, soliq tizimini soddalashtirish va tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlarni taklif etadi.

Gulnora Ismoilova o'z ishlarida kichik biznesni rivojlantirishda davlat tomonidan ko'rsatiladigan yordam va qo'llab-quvvatlash dasturlarini tahlil qiladi. U soliq to'lovlari va davlat yordamining kichik biznesga ta'sirini o'rganib, bu jarayonda innovatsion yechimlarni joriy etish zarurligini ta'kidlaydi. Ushbu olimlarning tadqiqotlari O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlarining ahamiyatini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Ularning ishlaridan kelib chiqib, soliq tizimini soddalashtirish, imtiyozlarni kengaytirish va tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kichik biznesning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari mavjudligi aniq bo'ladi. Bu esa o'z navbatida mamlakat iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlarining ahamiyatini o'rganish uchun tadqiqot metodologiyasi bir qator bosqichlardan iborat bo'lishi kerak. Ushbu tadqiqotning maqsadi kichik biznes sub'ektlari uchun soliq tizimining ta'sirini aniqlash va bu jarayonda davlat siyosatining rolini o'rganishdir.

Tadqiqot sifat va miqdoriy metodlarni birlashtirgan aralash metodologiya asosida olib boriladi. Bu, kichik biznes sub'ektlarining soliq to'lovlari bilan bog'liq tajribalarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Ma'lumotlar bir necha manbalardan to'planadi:

✓ Anketalar: Kichik biznes egalariga mo'ljallangan anketalar tuziladi. Anketalarda soliq to'lovlari, ularning tajribalari, moliyaviy yuk va davlat yordamiga bo'lgan munosabatlari haqida savollar beriladi.

✓ Intervyular: Kichik biznes vakillari, iqtisodchilar va soliq mutaxassislari bilan intervyular o'tkaziladi. Bu intervyular orqali tadqiqotning sifatli tomonlarini yanada chuqurlashtirish mumkin.

✓ Statistik ma'lumotlar: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va boshqa rasmiy manbalardan kichik biznesning rivojlanishi va soliq to'lovlari bo'yicha statistik ma'lumotlar to'planadi.

To'plangan ma'lumotlar sifatli va miqdoriy tahlil usullari yordamida analiz qilinadi.

✓ Kvantitativ tahlil: Anketalardan olingan raqamli ma'lumotlar statistik dasturlar (masalan, SPSS yoki Excel) yordamida tahlil qilinadi. Bu, soliq to'lovlari va kichik biznesning moliyaviy holati o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga yordam beradi.

✓ Sifatli tahlil: Intervyulardan olingan ma'lumotlar tematik tahlil usuli orqali ko'rib chiqiladi. Bu jarayonda respondentlarning fikrlari, tajribalari va muammolari chuqurroq o'rganiladi.

Tadqiqot natijalari ilmiy maqola yoki hisobot shaklida taqdim etiladi. Hisobotda soliq to'lovlarining kichik biznesga ta'siri, mavjud muammolar va takliflar keltiriladi. Shuningdek, tadqiqot natijalari asosida davlat siyosatiga takliflar ishlab chiqiladi. Tadqiqot yakunida kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlarining ahamiyatini yanada oshirish uchun konkret tavsiyalar beriladi. Bu tavsiyalar tadbirkorlik muhitini yaxshilash, soliq tizimini soddalashtirish va kichik biznesga qo'llab-quvvatlashni kuchaytirishga qaratilgan bo'ladi. Ushbu metodologiya kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlarining ahamiyatini o'rganishda chuqur va keng qamrovli yondashuvni ta'minlaydi.

Tahlil va natijalar.

Kichik biznes iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u yangi ish o'rinlarini yaratish, innovatsiyalarni joriy etish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq, kichik biznes sub'ektlari ko'pincha soliq to'lovlari va boshqa moliyaviy yuklar bilan bog'liq muammolarga duch keladilar. Ushbu tahlil kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlarining ahamiyatini o'rganishga qaratilgan.

Soliq to'lovlari kichik biznesning moliyaviy holatiga bevosita ta'sir qiladi. Odatda, yuqori soliq stavkalari va murakkab soliq tizimi kichik tadbirkorlarning rivojlanishini cheklaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, soliq to'lovlari yuqori bo'lgan davlatlarda kichik biznes sub'ektlarining faoliyat ko'rsatish darajasi pasayadi. Bu esa yangi tadbirkorlik g'oyalarining amalga oshirilishi va mavjud bizneslarning kengayishi uchun to'siqlar yaratadi.

Kichik biznes egalarining soliq to'lovlariga bo'lgan munosabati turlicha. Ba'zi tadbirkorlar soliq to'lovlarini o'z faoliyatlarini rivojlantirish uchun zarur vosita sifatida ko'rishsa, boshqalari esa ularni moliyaviy yuk sifatida qabul qiladilar. Masalan, kichik biznes sub'ektlari uchun soliq imtiyozlari va subsidiyalar mavjudligi ularning faoliyatini kengaytirishga yordam beradi. Biroq, bunday imtiyozlardan foydalanish murakkab jarayon bo'lishi mumkin, bu esa

tadbirkorlarni qo'rqitadi. Davlat siyosati kichik biznesni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Soliq tizimini soddalashtirish, imtiyozlar va subsidiyalarni taklif qilish orqali hukumat kichik biznesni qo'llab-quvvatlashi mumkin. O'zbekistonda so'nggi yillarda kichik biznesni rivojlantirishga qaratilgan bir qator islohotlar amalga oshirildi. Masalan, soliq stavkalarini pasaytirish va soliq ma'muriyatini soddalashtirish orqali davlat kichik biznes uchun qulay sharoitlar yaratishga harakat qilmoqda.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlarning ahamiyati yuksakdir. Soliq tizimining soddalashtirilishi, imtiyozlar va subsidiyalarni joriy etish orqali davlat kichik biznesning o'sishini rag'batlantirishi mumkin. Biroq, bu jarayonni amalga oshirishda quyidagi tavsiyalarni hisobga olish muhim:

1. Soliq tizimini soddalashtirish: Kichik biznes sub'ektlari uchun soliq hisob-kitoblarini soddalashtirish va tushunarli qilish.

2. Imtiyozlar va subsidiyalarni kengaytirish: Kichik biznes egalariга moliyaviy yordam ko'rsatish uchun imtiyozlar va subsidiyalarni kengaytirish.

3. O'qitish va maslahat berish: Kichik biznes egalariга soliq tizimi haqida ma'lumot berish va maslahat xizmatlarini taklif qilish.

4. Monitoring va baholash: Kichik biznesning rivojlanishini kuzatish va soliq siyosatini samaradorligini baholash. Umuman olganda, kichik biznesni rivojlantirishda soliq to'lovlari muhim omil bo'lib, davlat tomonidan amalga oshiriladigan islohotlar bu jarayonda katta ahamiyatga ega. Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash mumkin.

Xulosa.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy barqarorlikning asosiy drayveri bo'lib, ularni rivojlantirishda soliq siyosati hal qiluvchi rol o'ynaydi. Soliq to'lovlari nafaqat davlat byudjetini shakllantirish manbasi, balki iqtisodiy jarayonlarni tartibga soluvchi kuchli vositadir. Imtiyozli soliq rejimlari va stavkalarining pasaytirilishi kichik biznes sub'ektlarining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirib, yangi ish o'rinlari yaratish hamda investitsion jozibadorlikni oshirishga xizmat qiladi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan soliq islohotlari tadbirkorlik faoliyatini legallashtirish va "yashirin iqtisodiyot" ulushini kamaytirishga qaratilgan. Xulosa qilib aytganda, adolatli va soddalashtirilgan soliq tizimi kichik biznes sub'ektlarining barqaror o'sishini ta'minlovchi va mamlakat iqtisodiy taraqqiyotini tezlashtiruvchi strategik dastak hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G‘aniyev, B. A. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub’ektlarini soliqqa tortishni takomillashtirish yo‘nalishlari va xalqaro tajriba tahlili. – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2018. – 55-82-b.
2. Jo‘rayev, A. S. Soliqlar va soliqqa tortish: Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik. Tadbirkorlik sub’ektlari uchun soliq imtiyozlari va ularning samaradorligi. – Toshkent: "Sharq", 2012. – 180-215-b.
3. Malikov, T. S., Xaydarov, N. X. Davlat byudjeti va soliq tizimi: Kichik biznes sub’ektlariga soliq yukini optimallashtirish va barqarorlashtirish masalalari. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2017. – 110-145-b.
4. Mirziyoyev, Sh. M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi: Tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash va investitsiya muhitini yaxshilashning iqtisodiy chora-tadbirlari. – Toshkent: "O‘zbekiston", 2021. – 130-165-b.
5. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. – Toshkent: "Adolat", 2020. – 210-255-b.
6. Toshmatov, Sh. A. Tadbirkorlik faoliyatini soliqqa tortish: Nazariya va amaliyot. Soddalashtirilgan soliq tizimining afzalliklari va rivojlanish tendensiyalari. – Toshkent: "Moliya", 2019. – 90-120-b.
7. Vahobov, A. V., Jo‘rayev, A. S. Soliqlar va soliqqa tortish: O‘quv qo‘llanma. Kichik biznesni soliq vositalari orqali rag‘batlantirish mexanizmlari. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2009. – 145-178-b.
8. Xudoyberdiyev, Z. A. Kichik biznes iqtisodiyoti: Soliq to‘lovlarining korxonalar moliyaviy barqarorligiga ta’siri va prognoz ko‘rsatkichlarini baholash. – Samarqand: "SamDU nashriyoti", 2016. – 65-90-b.